

NARRATIVA

MARGA MORENO

El Sud, les dones i la terra

Margaret Mitchell, *Allò que el vent s'endugué*. Trad. Jordi Arbonès. Edicions B. Barcelona, 1994.

Durant els anys trenta, l'etapa de la depressió, els Estats Units van intentar salvar una imatge idealitzada del seu país situant la identitat nacional en les zones rurals i les petites ciutats del Sud i del Midwest. Simultàniament a aquest enlairament de l'Amèrica profunda i del seu passat històric, els americans sentien revifar l'interès per la lectura de biografies dels pares de la pàtria —polítics o homes de lletres— com Franklin, Jefferson, Whitman o Twain, entre altres, que ja havien tingut un gran predicament durant l'època de Roosevelt. Publicada el 1936 —el mateix any que un aleshores inadvertit *Absalom, Absalom!* de Faulkner—, *Allò que el vent s'endugué* va recuperar el mite de la guerra de Secessió (1861-1865) i la posterior reconstrucció nacional com a paral·lel a imitar en una època de desfeta econòmica i social del país. Una mica més tard apareixerien escriptors tan afins a aquesta ficció històrica com el mateix Howard Fast.

Així, el primer i únic llibre de Margaret Mitchell (1900-1949) va gaudir d'una gran popularitat que es va allargar durant anys, en part gràcies a la seva adaptació al cinema. Aquesta va comptar amb la firma del director Victor Fleming i la gestió del mític productor David O. Selznick, que va convocar un carismàtic elenc d'actors. A més, Alexandra Ripley va escriure fa pocs anys una segona part per a lectors poc exigents, i sembla ser que ara se n'anuncia encara una tercera, feta, com l'anterior, per encàrrec.

Caràcters i personatges

Un dels centres temàtics de la novel·la de Margaret Mitchell és, sens dubte, el treball de construcció dels personatges. Tot i que semblen estar fets d'una peça, sense esquerdes en les seves actuacions, l'autora no deixa que s'hi instal·lin els arquetips i els enfronta constantment a les seves pròpies contradiccions: a cada moment de la narració, la progressiva definició del actuants introdueix nous matisos de personalitat.

Entre tots ells destaca de forma evident Scarlett —nom que, d'altra banda, ja comença a definir la intensitat del personatge—, magistralment dotada amb un caràcter explosiu i una consciència elàstica. La seva actitud tirànica dona una certa idea del que podia ser l'autoritat femenina en aquella època en què la cavalleritat del sud feia que els homes arribessin al punt de fer veure que creien el que una dama els deia tot i estar segurs que mentia. El tòpic-guia del personatge és l'ajornament compulsiu dels problemes per aconseguir la sang freda necessària ("demà hi pensaré, quan pugui suportar-ho"). Absolutament mancada de res que s'assembla a la pietat o la humilitat, se'ns presenta individualista en la forma, però amb un responsable orgull de casta que fa que quan convé tingui cura de tota la seva família. Ja a la segona part, amb el trasllat a Atlanta, centre neuràlgic lluny de la ruralia, Scarlett es redescobreix cosmopolita i urbana. Allà trencarà les estrictes regles del joc de la ciutat, on les dones mantenen la influència basada en la discreció, i començarà a treballar. També els seus valors —socials, religiosos— evolucionen, a cops de desengany, i descobreix la injustícia, la venjança i la demagògia hipòcrita que, per exemple, s'aprofita d'armagat dels que burlen el bloqueig provocat per la guerra però que els condemna públicament per especuladors.

Entre aquests hi trobem Rhett Butler. Sardònic i despectiu, apareix en tot moment com un pirata simpàtic afectat d'una lucidesa cruel. Tots dos es mouen entre una tribu de secundaris importantíssims —Melània, la negra Mammy...—, i contrapuntats per l'esperit utòpic d'Ashley, defensor de la pau enfront de la guerra enmig d'un microcosmos desfermat.

Margaret Mitchell amb el seu editor, Harold Latham

Així, Mitchell construeix, en el centre de la novel·la, una veritable tesi sobre la caiguda de les formes del sud, una mena d'antic règim amb jerarquies molt definides que, arran de la pèrdua de la guerra, experimenta un col·lapse de civilització. El canvi de costums es va fent evident: al principi de la novel·la, l'ambient està format per famílies benestants però poc cultivades. L'home meridional és retratat com un camperol impulsiu i sense gaire educació, i les dones, no exemptes d'un cert refinament, estan afectades d'una extraordinària hiperactivitat. La guerra ja es presagia des de l'inici. Al sud, l'avenç inexorable de l'enemic és vist amb l'optimisme més cec i estúpid per uns patriotes perduts en glòries impossibles.

A mesura que la misèria i la dissort avancen es va produint la substitució de valors on el que cal és sortir dignament de la misèria amb la fúria dels supervivents. Aquí es produeixen alguns dels fragments narratius més brillants de la novel·la, com el relat de la rendició o el joc destacable on es fa un paral·lelisme subliminal entre Atlanta i la mateixa Scarlett, totes dues renaixent de les pròpies cendres. Mentrestant, es produeix una insòlita i gairebé increïble solidaritat entre els paupèrrims defenestrats, embolcallada per la nostàlgia del passat i el ressentiment contra els vencedors.

Una solidaritat, d'altra banda, vehiculada en gran part per les dones. Com ja hem dit, era un temps en què aquestes constituïen una força implacable. A la postguerra movien els fils a la rereguarda i sembla que gairebé decidien qui era amic o enemic en aquella situació.

L'autora va complementant el text amb dades històriques exhaustives, narracions de batalles i de maniobres polítiques, encara que elideix els moments que poden resultar excessivament fulletonescos. Entremig se'ns introdueix la denúncia de les habituals represàlies econòmiques i socials de la postguerra i els atacs de demagògia entre l'afany de fer justícia i l'electoralisme.

Negres i blancs

També era un temps on l'aristocràcia no corresponia a una classe social determinada, sinó que era presa com un estat d'ànim (per exemple, es denigrava qui feia les coses de premsa perquè es considerava que era una actitud "massa ianqui"). A l'altre bàndol, les dones del nord tenien *La cabana de l'oncle Tom* com a llibre de capçalera i volien verificar morbosament les crueltats dels

terratinents sudistes amb els seus esclaus. Aquí el discurs del llibre reproduceix un racisme estrambòtic de defensa a ultrança de la bondat dels negres que se sotmetien i de desconfiança vers els alliberats. Sembla com si l'autora intentés falsificar i idealitzar l'esclavisme com a únic ordre possible en aquells temps. Al llibre, els negres fidels als seus amos consideren la seva condició d'esclau com una classe social digna i superior als pretensiosos lliberts. Potser, en el fons, el que l'autora vol denunciar és la hipocresia dels ianquis, que mantenien un discurs humanista ensucradament compassiu però que per res del món haurien permès que una negra tingués cura dels seus fills.

I, per damunt de tot, hi ha la terra, la terra com a únic valor perdurable. Per això dos dels moments clau —l'episodi en què Scarlett jura que mai no tornarà a passar gana amb un grapat de terra a les mans i la confecció del vestit de vellut vermell amb les polsegoses cortines de Tara per anar a demanar crèdit a Butler— tenen a veure amb l'instint de conservació del territori com a nucli essencial de la raó de ser dels protagonistes.

Falta de reconeixement

Tot i l'esforç narratiu i documental que representa aquesta novel·la, en acabar la dècada dels trenta, els llibres de text dels universitaris (per exemple *Major American Writers*, d'ús quotidià) no recollien *Allò que el vent s'endugué*. De fet no s'hi esmentava cap nom de dona entre els ressenyats, i ignoraven autores de la talla d'Edith Wharton, Katherine Anne Porter o Zora Neale Hurston. Així, els que havien estat grans best sellers dels deu últims anys, és a dir, el llibre de Margaret Mitchell i *The Good Earth* (1931), de Pearl S. Buck, van quedar estigmatitzats com a paradigma que confirmava la dedicació de la dona a un tipus de literatura menor, de tipus popular, en res comparable als textos masculins.

De tota manera, com a compensació, alguns crítics han assenyalat que l'èxit d'aquestes dues novel·les confirma el poder que sobre la imaginació popular va tenir als anys trenta una mena de "exploració del vessant romàntic del realisme", és a dir, del triomf de l'individu sobre la realitat. Podria ser un llibre de tesi sobre la dificultat de dur a terme una relació real de parella. O la història d'una dona a qui no li van perdonar la insolència de ser autosuficient.

EL NOTICIARI

EVA PIQUER

Bon vent i seqüela nova

Quan Margaret Mitchell va fer exclamar a Scarlett O'Hara que demà seria un altre dia, no s'imaginava que aquell famós punt i final esdevindria dècades després un punt i seguit. L'autora de *Allò que el vent s'endugué* ignorava que els seus hereus voldrien espremer la gallina dels ous d'or fins a l'última truita. Però és que les ocasions clares de fer diners no se les emporta cap vent, per fort que bufi.

El 1991 va arribar a les llibreries d'arreu del món *Scarlett*, una novel·la escrita per Alexandra Ripley que reprenia el fil de la història d'amor protagonitzada per Scarlett O'Hara i Rhett Butler (o, si ho preferiu, per Vivien Leigh i Clark Gable). La seqüela va rebre males crítiques, però va escalar posicions a les llistes de best sellers, i per tant ja va fer el fet.

Ara, els admiradors del llegat de Margaret Mitchell ha confirmat que, en efecte, hi haurà una tercera part de *Allò que el vent s'endugué*. Una nova persona agafarà el relleu d'Alexandra Ripley, perquè ella ha deixat clar que no pensa repetir l'experiència. Es veu que ja en té prou amb cinc milions de dòlars que va cobrar per *Scarlett*.

Ripley s'ha retirat voluntàriament de la cursa, i moltes escriptores nord-americanes s'han afanyat a fer mèrits per convertir-se en la seva successora. La decisió la prendran els hereus de Margaret Mitchell, uns espavilats que van perdre els esculpols en adonar-se que aviat perdrien per sempre els drets de l'obra original.

Les aspirants a tirar endavant la tercera part ja saben quin és el pacte. L'elegida haurà de seguir embolicant la troca al seu gust, amb dues úniques condicions: a la novel·la no hi poden aparèixer ni conductes homosexuals ni matrimonis interracials.

L'èxit editorial de *Scarlett* ha animat Time Warner Books a repetir la jugada amb *Casablanca*. D'entrada, han contractat un parell d'escriptors perquè donin forma a una continuació novel·lada del film de Humphrey Bogart i Ingrid Bergman.

La cadena CBS va pagar vuit milions de dòlars per dur *Scarlett* a la petita pantalla, i és de preveure que els drets de la segona part de *Casablanca* també es cotitzaran pels núvols.

Allò que el vent s'endugué i *Casablanca* són els dos títols més mítics de la història del cinema, així com *E.T.* i *Parc Juràssic* són les pel·lícules més comercials de tots els temps. Michael Crichton, l'autor que va ressuscitar els dinosaures, ha declarat que està donant voltes a una idea brillant de cara a la segona part de *Parc Juràssic*. Crichton va embalat: ja ha demanat consell sobre l'argument de la novel·la al director Steven Spielberg.

Les seqüeles, doncs, estan de moda. A cop de talonari, qualsevol final és provisional. No hi ha cap escriptor tan insubornable per poder dir d'aquesta aigua no en beuré, ni aquest capellà no és el meu pare.

Els americans s'empesquen segones parts de les coses més insospitades. L'últim invent amb segell ianqui és "la segona virginitat", un concepte que s'ha introduït a tall de prova entre els alumnes dels instituts de Nova York. Es tracta de fer creure als adolescents que mai no és massa tard per ser verge. Així, aquells estudiants que són sexualment actius poden obrir un parèntesi a les seves relacions carnals i exercir novament de poncells que no han trencat mai cap plat. Els promotors del terme al·leguen raons de pes: l'abstinència sexual, diuen, és el millor antídote contra la sida.

En llenguatge mèdic, parlar d'una segona virginitat és una barbaritat. Però els partidaris d'encunyar l'expressió entenen que és una manera efectiva de fer taula rasa i recuperar un valor perdut. Venen a dir que el sexe primerenc és un pecat, però que fins i tot els més promiscus tenen l'oportunitat de ser redimits. Evidentment, la idea ha provocat divisió d'opinions. Els detractors de l'anomenada segona virginitat creuen que és una solució absurda, equívoca i que no porta enlloc. Els seus defensors, en canvi, estan convençuts que l'invent farà fortuna, i que d'ara endavant molts adolescents passejaran amb el cap ben alt la seva condició de verges de segona mà. En fi. Com diria Scarlett O'Hara, demà serà un altre dia.